

1(21)
2026

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

УДК 378.147:37.091.33-028.27:811.161.2

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-1\(21\)-337-350](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-1(21)-337-350)

Попова Ольга Іванівна кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти, Бердянський державний педагогічний університет, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0000-0002-0673-123X>

Лесик Анжеліка Сергіївна кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки, Бердянський державний педагогічний університет, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0000-0003-1886-4088>

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ТА ЗМІШАНОМУ НАВЧАННІ: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ Й ІНСТРУМЕНТИ

Анотація. У статті розкрито проблему формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного та змішаного навчання. Актуальність дослідження зумовлена цифровою трансформацією вищої освіти, розширенням онлайн-комунікації та зростанням ролі професійного мовлення в педагогічній діяльності. Культура мовлення вчителя розглядається як важливий показник професійної компетентності та ефективної педагогічної взаємодії.

Культуру мовлення майбутнього вчителя початкової школи інтерпретовано як інтегративну професійну якість, що поєднує нормативно-лінгвістичний, техніко-мовленнєвий, комунікативно-прагматичний і рефлексивно-оцінний компоненти. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов і засобів формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в процесі дистанційного та змішаного навчання.

Емпіричну частину дослідження реалізовано в межах навчальної дисципліни «Основи культури мовлення та техніки мовлення майбутніх учителів початкової школи». У педагогічному експерименті взяли участь студенти контрольної та експериментальної груп (по 12 осіб). Розроблено систему критеріїв, показників і рівнів сформованості культури мовлення, здійснено кількісний і якісний аналіз результатів.

Результати дослідження засвідчили позитивну динаміку рівнів сформованості культури мовлення студентів експериментальної групи порівняно з контрольною, що підтверджує ефективність запропонованих педагогічних умов і цифрових інструментів професійної підготовки майбутніх учителів початкової

школи. Практична значущість роботи полягає у можливості використання результатів дослідження у фаховій підготовці студентів педагогічних спеціальностей та вдосконаленні методичного забезпечення мовленнєвої підготовки. ЗВО України.

Ключові слова: культура мовлення, майбутні вчителі початкових класів, професійне мовлення, дистанційне навчання, змішане навчання, педагогічні умови.

Popova Olga Ivanovna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Primary Education, Berdiansk State Pedagogical University, Zaporizhia, <https://orcid.org/0000-0002-0673-123X>

Lesyk Anzhelika Serhiivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Berdiansk State Pedagogical University, Zaporizhia, <https://orcid.org/0000-0003-1886-4088>

FORMATION OF SPEECH CULTURE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN DISTANCE AND BLENDED LEARNING: PEDAGOGICAL CONDITIONS AND TOOLS

Abstract. The article addresses the problem of developing the speech culture of future primary school teachers in the context of distance and blended learning. The relevance of the study is determined by the digital transformation of higher education, the expansion of online communication, and the growing role of professional speech in pedagogical activity. Teachers' speech culture is viewed as an important indicator of professional competence and effective educational interaction.

The speech culture of a future primary school teacher is interpreted as an integrative professional quality that combines normative-linguistic, technical-speech, communicative-pragmatic, and reflective-evaluative components. The purpose of the study is to theoretically substantiate and experimentally verify pedagogical conditions and tools for developing the speech culture of future primary school teachers in distance and blended learning.

The empirical part of the research was carried out within the academic course "Fundamentals of Speech Culture and Speech Technique of Future Primary School Teachers." The pedagogical experiment involved students of control and experimental groups (12 participants each). A system of criteria, indicators, and levels of speech culture development was designed, and quantitative and qualitative analyses of the results were conducted.

The findings demonstrate a positive dynamics in the levels of speech culture development among students of the experimental group compared to the control group,

1(21)
2026

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

confirming the effectiveness of the proposed pedagogical conditions and digital tools in professional teacher training. The practical significance of the study lies in the possibility of applying its results in teacher education programs and improving methodological support for speech training in higher education institute.

Keywords: speech culture, future primary school teachers, professional speech, distance learning, blended learning, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації вищої педагогічної освіти особливої значущості набуває проблема формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів як ключового складника їхньої професійної компетентності. Мовлення педагога виконує не лише інформаційну, а й виховну, розвивальну, комунікативну та зразкову функції, адже саме в молодшому шкільному віці закладаються основи мовної культури, комунікативної поведінки й мовленнєвих норм учнів. Від рівня культури мовлення педагога значною мірою залежить ефективність освітнього процесу, якість навчального спілкування та формування мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Актуальність проблеми посилюється в умовах дистанційного та змішаного навчання, які стали невід'ємною частиною освітнього процесу закладів вищої освіти. З одного боку, цифрові формати розширюють можливості для індивідуалізації навчання, самоконтролю та рефлексії мовлення, використання мультимедійних і онлайн-інструментів. З іншого – дистанційна комунікація актуалізує низку проблем, пов'язаних зі зниженням якості усного мовлення, недостатньою сформованістю навичок педагогічного мовленнєвого впливу, обмеженістю живої взаємодії та ускладненням контролю за дотриманням мовних норм.

Аналіз практики професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів засвідчує, що дисципліни мовленнєвого спрямування часто зосереджуються переважно на теоретичних аспектах культури мовлення, залишаючи поза належною увагою системну роботу з формування техніки мовлення, комунікативної виразності, мовленнєвої рефлексії та професійного мовленнєвого самовдосконалення, особливо в дистанційному форматі навчання. Це зумовлює потребу в розробленні та експериментальній перевірці педагогічних умов і інструментів, які забезпечують ефективне формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у дистанційному та змішаному освітньому середовищі.

Таким чином, актуальність обраної теми визначається суспільним запитом на високий рівень мовленнєвої культури педагогів початкової школи, необхідністю модернізації змісту та технологій їхньої професійної підготовки, а також потребою наукового обґрунтування ефективних педагогічних умов і інструментів формування культури мовлення в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування культури мовлення педагога ґрунтовно представлена в працях вітчизняних учених, у яких культура мовлення розглядається як важливий складник професійної компетентності вчителя та показник його педагогічної майстерності. Так, у дослідженнях Ф. Бацевича культура мовлення трактується крізь призму комунікативної доцільності, нормативності та функціональної ефективності мовлення в професійному спілкуванні [1]. Н. Голуб акцентує увагу на етичному й виховному потенціалі мовлення педагога, підкреслюючи його роль як мовленнєвого зразка для учнів [2].

Питання професійного мовлення майбутнього вчителя та його формування в процесі фахової підготовки висвітлено в працях О. Семеног, яка розглядає мовлення педагога як інтегративну якість, що поєднує мовну правильність, комунікативну виразність і педагогічну доцільність [4]. О. Пометун наголошує на значущості педагогічної комунікації та мовленнєвої взаємодії як чинника гуманізації освітнього процесу й формування партнерських відносин у навчанні [5].

Проблеми мовленнєвої компетентності вчителя початкової школи досліджувалася також у контексті реформування початкової освіти. Зокрема, О. Савченко підкреслює, що мовлення вчителя початкових класів є одним із провідних засобів формування мовної особистості молодшого школяра та забезпечення якісної освітньої взаємодії [3]. О. Кучерук звертає увагу на необхідність системного розвитку мовленнєвих умінь майбутніх учителів саме у професійно орієнтованих ситуаціях [6].

У зарубіжних дослідженнях проблема культури й професійного мовлення вчителя розглядається в межах концепцій *teacher language competence* та *classroom discourse*. Зокрема, Дж. Річардс наголошує на вирішальній ролі мовленнєвої компетентності вчителя в організації навчальної взаємодії та управлінні класом [7], а С. Волш підкреслює значення усвідомленого аналізу власного мовлення для професійного розвитку педагога [8].

Окрему групу становлять дослідження, присвячені впливу цифрових технологій на підготовку майбутніх учителів. У працях Л. Дарлінг-Гаммонд і М. Гайлер доведено ефективність поєднання професійної практики, рефлексії та цифрових інструментів у підготовці педагогів [9]. Європейські підходи до цифрової компетентності педагогів, представлені в рамці *Dig Comp Edu*, акцентують важливість використання цифрових засобів для розвитку професійної комунікації та саморефлексії [10]. Дослідження Y. Zhang і C. Lin підтверджують результативність застосування онлайн-інструментів для розвитку усного мовлення майбутніх учителів у дистанційному навчанні [12].

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема цілеспрямованого формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у дистанційному та змішаному навчанні потребує подальшого теоретичного осмислення

й експериментальної перевірки, зокрема в межах конкретних навчальних дисциплін мовленнєвого спрямування.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов і інструментів формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у процесі дистанційного та змішаного навчання під час вивчення дисципліни мовленнєвого спрямування.

Відповідно до поставленої мети у статті передбачається розв'язання таких завдань:

1. Проаналізувати сутність і структурні компоненти культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у контексті їхньої професійної підготовки.
2. Визначити педагогічні умови формування культури мовлення здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання.
3. Обґрунтувати й описати інструменти дистанційного та змішаного навчання, спрямовані на розвиток культури й техніки мовлення майбутніх учителів початкових класів.
4. Розробити та впровадити експериментальну методику формування культури мовлення в межах навчальної дисципліни.
5. Здійснити експериментальну перевірку ефективності запропонованих педагогічних умов і інструментів, проаналізувавши динаміку сформованості культури мовлення здобувачів.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження було використано комплекс взаємодоповнювальних **методів**: *теоретичні методи* (аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукових джерел з проблем культури мовлення, професійної мовленнєвої підготовки майбутніх учителів, педагогічної комунікації та дистанційного навчання з метою уточнення понятійно-категоріального апарату й обґрунтування педагогічних умов дослідження); *емпіричні методи* (педагогічне спостереження, аналіз усного мовлення здобувачів, виконання мовленнєвих і комунікативних завдань, анкетування, самооцінка та взаємооцінювання, аналіз аудіо- й відеозаписів мовленнєвої діяльності); *експериментальні методи* (педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) з метою перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов і інструментів формування культури мовлення); *методи кількісного та якісного аналізу* (обробка результатів експерименту, порівняльний аналіз рівнів сформованості культури мовлення в контрольній та експериментальній групах, інтерпретація отриманих даних).

Передбачається, що формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у дистанційному та змішаному навчанні буде більш ефективним, якщо освітній процес організувати на основі сукупності педагогічних умов, що передбачають: системну інтеграцію тренувальних вправ з техніки мовлення в аудиторний та онлайн-формати навчання; використання цифрових інструментів

для фіксації, аналізу й самоконтролю усного мовлення (аудіо- та відеозаписи, онлайн-чек-листи, рубрики оцінювання); залучення здобувачів до рефлексивної та взаємооцінювальної мовленнєвої діяльності; моделювання професійно орієнтованих мовленнєвих ситуацій педагогічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» для здобувачів бакалаврського рівня передбачає здатність організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу. Для цього на другому курсі передбачено вивчення освітнього компонента «Основи культури і техніки мовлення майбутніх учителів початкових класів» обсягом 4 кредити ЄКТС.

У педагогічному експерименті взяли участь 24 здобувачі вищої освіти, які були поділені на дві підгрупи по 12 осіб: контрольну групу (КГ) та експериментальну групу (ЕГ).

Навчання в контрольній групі здійснювалося за традиційною методикою викладання дисципліни, що передбачала опанування теоретичного матеріалу та виконання стандартних практичних завдань. В експериментальній групі освітній процес організовувався відповідно до розробленої методики формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів із використанням інструментів дистанційного та змішаного навчання.

Педагогічний експеримент реалізовувався упродовж другого семестру та охоплював три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Метою *констатувального етапу* було визначення початкового рівня сформованості культури мовлення здобувачів вищої освіти контрольної та експериментальної груп (по 12 осіб у кожній). На цьому етапі застосовувався комплекс діагностичних методик, спрямованих на виявлення рівня нормативно-мовної правильності, техніки мовлення, комунікативної доцільності та мовленнєвої рефлексії.

До діагностичного інструментарію входили: читання вголос фрагмента навчального тексту з подальшим аналізом техніки мовлення; усний мікровиступ професійного спрямування (пояснення навчального матеріалу, інструкція до завдання); виконання завдань на редагування мовленнєвих помилок; анкетування та самооцінка рівня володіння культурою мовлення.

Результати констатувального етапу засвідчили переважно середній і достатній рівні сформованості культури мовлення у здобувачів обох груп, що підтвердило доцільність та створило необхідні умови для проведення формувального етапу експерименту.

Формувальний етап експерименту був спрямований на реалізацію педагогічних умов формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у дистанційному та змішаному навчанні. Його зміст ґрунтувався на

1(21)
2026

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

поєднанні аудиторної та онлайн-роботи, систематичних мовленнєвих тренувань і рефлексивної діяльності здобувачів.

У процесі навчання в експериментальній групі реалізовувалися такі педагогічні умови: системне включення вправ із техніки мовлення (дихання, дикція, інтонація, темп, паузація) в усі види навчальної діяльності; використання цифрових інструментів для фіксації та аналізу усного мовлення (аудіо- та відеозаписи мовленнєвих виступів); організація рефлексивної та взаємооцінювальної діяльності здобувачів за визначеними критеріями; моделювання професійно орієнтованих мовленнєвих ситуацій педагогічної взаємодії.

Здобувачі експериментальної групи виконували індивідуальні та групові завдання, спрямовані на підготовку мікровиступів, коментарів до навчального матеріалу, пояснень і педагогічних інструкцій, які аналізувалися за допомогою чек-листів і рубрик оцінювання. Значна увага приділялася формуванню навичок самоконтролю та усвідомленого мовленнєвого самовдосконалення.

На *контрольному етапі* здійснювалася повторна діагностика рівня сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкових класів з використанням тих самих методик, що й на констатувальному етапі. Отримані результати порівнювалися з початковими показниками та даними контрольної групи.

Для оцінювання рівня сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у процесі дистанційного та змішаного навчання було визначено систему критеріїв і показників, що відображають основні структурні компоненти досліджуваного феномену та відповідають специфіці професійної діяльності педагога початкової школи. Крім того, за кожним критерієм виокремлено високий, достатній, середній та низький рівні сформованості культури мовлення, що дало змогу здійснити кількісно-якісний аналіз результатів експерименту.

У межах дослідження виокремлено **чотири критерії**: нормативно-мовний, техніко-мовленнєвий, комунікативно-прагматичний і рефлексивно-оцінний.

Нормативно-мовний критерій відображає рівень дотримання здобувачами мовних норм сучасної української літературної мови та здатність використовувати мовні засоби відповідно до вимог педагогічного мовлення. Показники критерію такі: правильність фонетичного оформлення мовлення, дотримання орфоепічних і акцентуаційних норм; граматична правильність усного мовлення; лексична точність, відсутність суржику, мовних штамів і стилістично невіправданих одиниць; відповідність мовлення ситуації професійного педагогічного спілкування.

Техніко-мовленнєвий критерій характеризує рівень сформованості техніки мовлення як основи професійної мовленнєвої діяльності майбутнього вчителя початкових класів. Показниками цього критерію визначено: чіткість дикції та артикуляції; володіння мовленнєвим диханням; доцільність темпу й пауз

мовлення; інтонаційна виразність і керування голосом; мовленнєва витривалість під час усних виступів.

Комунікативно-прагматичний критерій відображає здатність здобувачів ефективно використовувати мовлення як інструмент педагогічної взаємодії в різних професійних ситуаціях. Показники критерію: логічність, послідовність і структурованість усного висловлювання; зрозумілість пояснень та інструкцій для молодших школярів; володіння педагогічним мовленнєвим етикетом; уміння встановлювати контакт із аудиторією; адаптація мовлення до умов дистанційної та змішаної комунікації.

Рефлексивно-оцінний критерій характеризує здатність майбутніх учителів до усвідомленого аналізу власного мовлення, самоконтролю та мовленнєвого самовдосконалення. Серед показників цього критерію визначено: уміння виявляти мовленнєві помилки та недоліки; здатність аргументовано оцінювати власне мовлення й мовлення інших; готовність до корекції мовленнєвої поведінки; стабільність позитивної динаміки мовленнєвих умінь упродовж навчання.

Відповідно до визначених критеріїв і показників було виокремлено чотири рівні сформованості культури мовлення: високий, достатній, середній і низький.

Високий рівень характеризується свідомим, нормативно правильним і виразним мовленням, сформованою технікою мовлення, умінням ефективно здійснювати педагогічну комунікацію в очному та дистанційному форматах, а також здатністю до глибокої мовленнєвої рефлексії та самокорекції.

Достатній рівень виявляється у переважно правильному мовленні з поодинокими неточностями, достатньому рівні техніки мовлення та комунікативної доцільності, наявності елементарних умінь самоконтролю та прагненні до мовленнєвого вдосконалення.

Середній рівень характеризується нестабільністю дотримання мовних норм, недостатньою сформованістю техніки мовлення, труднощами в організації усного висловлювання та фрагментарною рефлексією власного мовлення.

Низький рівень виявляється у систематичних порушеннях мовних норм, низькому рівні техніки мовлення, обмежених комунікативних умінь і відсутності усвідомленого контролю та корекції мовленнєвої діяльності. Відповідність критеріїв, показників і методів діагностики сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкових класів подано в табл. 1.

Таблиця 1 – Відповідність критеріїв, показників і методів діагностики сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкових класів

Критерій	Показники	Методи діагностики
Нормативно-мовний	– дотримання орфоепічних і акцентуаційних норм; – граматична правильність усного мовлення; – лексична точність, відсутність суржику та мовних штампів; – стилістична доречність мовлення в педагогічному спілкуванні	– аналіз усних відповідей здобувачів; – виконання завдань на мовленнєве редагування; – експертне оцінювання мікровиступів; – спостереження за мовленням у професійно орієнтованих ситуаціях
Техніко-мовленнєвий	– чіткість дикції й артикуляції; – володіння мовленнєвим диханням; – доцільність темпу та паузації; – інтонаційна виразність; – керування голосом	– аналіз аудіо- та відеозаписів мовлення; – виконання спеціальних вправ із техніки мовлення; – спостереження за усними виступами; – оцінювання за чек-листом техніки мовлення
Комунікативно-прагматичний	– логічність і структурованість висловлювання; – зрозумілість пояснень і педагогічних інструкцій; – володіння мовленнєвим етикетом; – уміння встановлювати контакт з аудиторією; – адаптація мовлення до дистанційної/змішаної взаємодії	– виконання ситуативних комунікативних завдань; – аналіз мікровиступів професійного спрямування; – взаємооцінювання за рубрикою; – педагогічне спостереження
Рефлексивно-оцінний	– здатність виявляти мовленнєві помилки; – уміння аргументовано оцінювати власне мовлення; – готовність до корекції мовленнєвої діяльності; – усвідомлення особистої мовленнєвої динаміки	– анкетування та самооцінка; – аналіз рефлексивних коментарів здобувачів; – порівняльний аналіз мовленнєвих записів «до/після»

Рівні сформованості культури мовлення визначалися на основі сумарної кількості балів, отриманих здобувачами за всіма критеріями (табл. 2). Такий підхід забезпечив можливість кількісно-якісного аналізу результатів експерименту та порівняння динаміки показників у контрольній і експериментальній групах. Оцінювання здійснювалося за чотирма критеріями, від 0 до 5 балів кожний. Максимальна кількість балів – 20.

Таблиця 2 – Рівні сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у кількісних показниках

Рівень сформованості	Кількісний діапазон (бали)	Характеристика рівня
Високий	17–20 балів	Сформоване нормативно правильне, виразне й комунікативно доцільне мовлення; упевнене володіння технікою мовлення; ефективна педагогічна комунікація в очному та дистанційному форматах; розвинена мовленнєва рефлексія й самокорекція
Достатній	13–16 балів	Переважно правильне мовлення з незначними неточностями; достатній рівень техніки мовлення та комунікативної організації висловлювання; наявність умінь самоконтролю та прагнення до мовленнєвого вдосконалення
Середній	9–12 балів	Нестійке дотримання мовних норм; фрагментарна сформованість техніки мовлення; труднощі в логічній побудові висловлювань; недостатньо розвинена мовленнєва рефлексія
Низький	0–8 балів	Систематичні порушення мовних норм; низький рівень техніки мовлення; обмежені комунікативні уміння; відсутність усвідомленого самоконтролю та корекції мовлення

Для оцінювання динаміки сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкових класів було проведено порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів у контрольній (КГ) і експериментальній (ЕГ) групах (по 12 осіб у кожній). Рівні сформованості визначалися за сумою балів (0–20) відповідно до чотирьох критеріїв: нормативно-мовного, техніко-мовленнєвого, комунікативно-прагматичного та рефлексивно-оцінного (табл. 3).

Таблиця 3 – Розподіл здобувачів за рівнями сформованості культури мовлення на констатувальному етапі (n=12 у кожній групі)

Група / рівні	Високий	Достатній	Середній	Низький
КГ	1 (8,33%)	3 (25,00%)	6 (50,00%)	2 (16,67%)
ЕГ	1 (8,33%)	3 (25,00%)	6 (50,00%)	2 (16,67%)

Отримані дані засвідчують порівнюваність стартових позицій у КГ та ЕГ: домінує середній рівень (50%), а частка здобувачів із високим рівнем є мінімальною (8,33%). Це створило методично коректні умови для проведення формувального впливу в ЕГ та подальшого зіставлення результатів.

На контрольному етапі експерименту проведено перевірку сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкових класів (табл. 4).

Таблиця 4 – Розподіл здобувачів за рівнями сформованості культури мовлення на контрольному етапі (n=12 у кожній групі)

Група	Високий	Достатній	Середній	Низький
КГ	1 (8,33%)	4 (33,33%)	6 (50,00%)	1 (8,33%)
ЕГ	4 (33,33%)	6 (50,00%)	2 (16,67%)	0 (0,00%)

Результати контрольного етапу демонструють виразні відмінності між групами. У контрольній групі відбулося незначне покращення: частка здобувачів із достатнім рівнем зросла з 25,00% до 33,33%, а низький рівень зменшився з 16,67% до 8,33%. Водночас середній рівень зберігається як домінуючий (50,00%), а показник високого рівня не змінився (8,33%). В експериментальній групі зафіксовано суттєву позитивну динаміку: частка здобувачів із високим рівнем зросла з 8,33% до 33,33%, а з достатнім — з 25,00% до 50,00%. Частка середнього рівня зменшилася з 50,00% до 16,67%, а низький рівень повністю зник (0,00%).

Зробимо спробу узагальнити динаміку, тобто визначити індикатор «успішності».

Для наочності доцільно порівняти сумарну частку здобувачів із високим + достатнім рівнями: КГ: 33,33% → 41,67% (+8,34 в.п.), ЕГ: 33,33% → 83,33% (+50,00 в.п.).

Отже, приріст у ЕГ є кратно вищим, ніж у КГ, що свідчить про ефективність реалізованих педагогічних умов та інструментів дистанційного й змішаного навчання в межах дисципліни.

Якісний аналіз спостережень та діагностичних матеріалів показав, що найбільш помітні зрушення в ЕГ стосувалися: техніко-мовленнєвого критерію (виразність, темп/паузи, дикція), що пов'язано із системними тренувальними вправами та регулярною практикою усних виступів; рефлексивно-оцінного критерію (самоконтроль, самокорекція), оскільки використання аудіо- та відеозаписів, чек-листів і взаємооцінювання забезпечило постійний зворотний зв'язок і усвідомлення особистої мовленнєвої динаміки; комунікативно-прагматичного критерію (зрозумілість інструкцій, логіка пояснення), що посилювалося завдяки моделюванню професійних ситуацій педагогічного мовлення у форматах онлайн/офлайн.

Таким чином, результати експерименту підтверджують результативність запропонованої методики: перенесення акценту з переважно теоретичного засвоєння на системну мовленнєву практику, цифровий самоконтроль і рефлексивно-комунікативні дії забезпечує підвищення рівня культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у дистанційному та змішаному навчанні.

Отримані результати експериментального дослідження підтверджують, що цілеспрямоване формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у дистанційному та змішаному навчанні є ефективним за умови систем-

ного поєднання мовленнєвих тренувань, професійно орієнтованих комунікативних завдань і цифрових інструментів самоконтролю та рефлексії. Виявлена позитивна динаміка показників в експериментальній групі значно перевищує зміни, зафіксовані в контрольній групі, що свідчить про результативність запропонованих педагогічних умов.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості культури мовлення засвідчив, що найбільш відчутні зрушення відбулися за техніко-мовленнєвим та рефлексивно-оцінним критеріями. Це узгоджується з висновками вітчизняних і зарубіжних дослідників, які наголошують на доцільності регулярної мовленнєвої практики, відеоспостереження та усвідомленої рефлексії як ефективних засобів розвитку професійного мовлення педагога. Використання аудіо- та відеозаписів у дистанційному форматі забезпечило можливість неодноразового аналізу власного мовлення, що сприяло формуванню навичок самокорекції та підвищенню мовленнєвої відповідальності здобувачів.

Водночас зростання показників за комунікативно-прагматичним критерієм підтверджує, що моделювання професійно значущих мовленнєвих ситуацій (пояснення навчального матеріалу, інструктаж, педагогічний коментар) у поєднанні з взаємооцінюванням сприяє розвитку здатності майбутніх учителів адаптувати мовлення до потреб аудиторії та умов цифрової взаємодії. Це положення корелює з сучасними підходами до підготовки педагогів, у яких комунікативна компетентність розглядається як ключова складова професійної готовності.

Важливо зазначити, що отримані результати свідчать не лише про кількісне зростання рівнів сформованості культури мовлення, а й про якісні зміни у ставленні здобувачів до власного мовлення. Під час формувального етапу було зафіксовано підвищення мотивації до мовленнєвого самовдосконалення, усвідомлення значущості мовлення як інструменту професійного впливу та готовності використовувати цифрові засоби для постійного розвитку мовленнєвих умінь.

Таким чином, результати дослідження підтверджують доцільність упровадження розроблених педагогічних умов та інструментів у процесі викладання дисциплін мовленнєвого спрямування у закладах вищої освіти. Водночас вони окреслюють перспективи подальших наукових пошуків, пов'язаних із розширенням спектра цифрових засобів формування культури мовлення та їх адаптацією до різних освітніх контекстів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови й інструменти формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів у процесі дистанційного та змішаного навчання. Отримані результати дозволяють зробити такі висновки:

1(21)
2026

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

1. Культура мовлення майбутнього вчителя початкових класів є інтегративною професійною якістю, що поєднує нормативно-мовний, техніко-мовленнєвий, комунікативно-прагматичний і рефлексивно-оцінний компоненти та безпосередньо впливає на ефективність педагогічної діяльності.

2. Традиційні підходи до мовленнєвої підготовки не повною мірою забезпечують формування культури мовлення в умовах дистанційного та змішаного навчання, що зумовлює необхідність упровадження спеціально організованих педагогічних умов і сучасних інструментів.

3. Запропоновані педагогічні умови (системна мовленнєва практика, використання цифрових засобів фіксації та аналізу мовлення, організація рефлексивної та взаємооцінювальної діяльності, моделювання професійно орієнтованих мовленнєвих ситуацій) забезпечують істотне підвищення рівня сформованості культури мовлення здобувачів вищої освіти.

4. Результати експерименту засвідчили значну позитивну динаміку в експериментальній групі порівняно з контрольною, зокрема збільшення частки здобувачів із високим і достатнім рівнями сформованості культури мовлення та повну відсутність низького рівня на контрольному етапі.

5. Використання інструментів дистанційного та змішаного навчання сприяло не лише вдосконаленню техніки й комунікативної організації мовлення, а й формуванню здатності до усвідомленого мовленнєвого самоконтролю та професійної рефлексії.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розширенні експериментальної бази, поглибленому вивченні можливостей цифрових платформ і штучного інтелекту у формуванні культури мовлення майбутніх педагогів, а також у розробленні інтегрованих міждисциплінарних курсів, спрямованих на розвиток професійного мовлення вчителя початкової школи в умовах цифрової трансформації освіти.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2019. 296 с.
2. Голуб Н. Б. Культура мовлення педагога : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта, 2018. 240 с.
3. Савченко О. Я. Початкова освіта: сучасні виклики і перспективи розвитку. Київ : Педагогічна думка, 2020. 256 с.
4. Семеног О. М. Професійне мовлення майбутнього вчителя : монографія. Суми : Видавництво СумДПУ, 2021. 312 с.
5. Пометун О. І. Педагогічна комунікація в сучасній школі : навч. посіб. Київ : Генеза, 2019. 192 с.
6. Кучерук О. А. Мовленнєва компетентність учителя початкової школи. *Педагогічні науки*. 2022. № 78. С. 45–52.
7. Richards J. C. Teacher Language Competence. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 214 p.

8. Walsh S. Classroom Discourse and Teacher Development. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2019. 256 p.
9. Hattie J. Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning. London : Routledge, 2020. 280 p.
10. Darling-Hammond L., Hyler M. E. Preparing Teachers for Deeper Learning. Cambridge, MA : Harvard Education Press, 2020. 312 p.
11. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu). Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2019. 96 p.
12. Zhang Y., Lin C. Developing teachers' oral communication skills in online learning environments. *Teaching and Teacher Education*. 2022. Vol. 110.

References:

1. Batsevyich, F. S. (2019). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Lviv: PAIS.
2. Holub, N. B. (2018). *Kultura movlennia pedahoha* [Teacher's speech culture]. Kyiv: Osvita.
3. Savchenko, O. Ya. (2020). *Pochatkova osvita: suchasni vyklyky i perspektyvy rozvytku* [Primary education: Current challenges and development prospects]. Kyiv: Pedahohichna dumka.
4. Semenoh, O. M. (2021). *Profesiyne movlennia maibutnoho vchytelia* [Professional speech of the future teacher]. Sumy: Sumy State Pedagogical University Press.
5. Pometun, O. I. (2019). *Pedahohichna komunikatsiia v suchasni shkoli* [Pedagogical communication in the modern school]. Kyiv: Geneza.
6. Kucheruk, O. A. (2022). Speech competence of a primary school teacher. *Pedagogical Sciences*, 78, 45–52.
7. Richards, J. C. (2018). *Teacher language competence*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Walsh, S. (2019). *Classroom discourse and teacher development*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
9. Hattie, J. (2020). *Visible learning for teachers: Maximizing impact on learning*. London: Routledge.
10. Darling-Hammond, L., & Hyler, M. E. (2020). *Preparing teachers for deeper learning*. Cambridge, MA: Harvard Education Press.
11. Redecker, C. (2019). *European framework for the digital competence of educators (DigCompEdu)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
12. Zhang, Y., & Lin, C. (2022). Developing teachers' oral communication skills in online learning environments. *Teaching and Teacher Education*, 110.